සිත හා මනස

සිරුරක් ඇති සතුන් සම්බන්ධයෙන් ගත්කල මනස ඇත්තේ සිරුර ඇසුරෙන් ය යන්නෙන් කියැවෙන්නේ මනස ද්‍රව්‍යයක් බව නො වෙයි. මෙහි දී ද්‍රව්‍යය යන්නෙන් ඝන, ද්‍රව, වායු, ප්ලාස්මා ආදිය පමණක් නොව විකිරණ ද අදහස් වෙයි. ඇතැම් බෞද්ධයෝ ද මනස ශක්ති විශේෂයක්, මානසික තරංග විහිදුවන්නක් ආදී වශයෙන් සිතීමට පුරුදු වී සිටිති. එහෙත් ඒ නිවැරදි නො වෙයි. මනස යනු ශක්ති විශේෂයක් නම් ඒ මානසික ශක්තිය අනාගතයේ දී යම්කිසි දවසක විද්‍යුතය වැනි වෙනත් ශක්තියකට හැරවීමට හැකිවනු ඇත. එමෙන් ම විද්‍යුත් ශක්තිය ද මානසික ශක්තිය බවට පත්කිරීමට හැකිවනු ඇත. එහි තේරුම මනස ද තවත් භෞතික අවස්ථාවක් බවට පත්කිරීම ය.

සිරුරක් නැති එසේත් නැතහොත් දෙවියන් බඹුන් වැනි රූපාවචර හා අරූපාවචර සතුන්ට ද මනස් ඇත. ඒ මනස් කාමාවචර ලෝකයෙහි මිනිසුන් සිවුපාවුන් වැනි සතුන්ගේ සිරුරු වැනි දෙයක් ඇසුරුකරමින් නො පවතියි. සිත මිස කය නැති බඹ ලොවෙහි බඹුන්ගේ මනස් කෙසේවත් සිරුරක් ඇසුරෙන් පැවතිය හැකි නො වෙයි. මනස යනු මනසේ ම නිර්මානයක් බව අපි කියා ඇත්තෙමු. මේ සම්බන්ධ වැඩි විස්තර දිවයින ඉරිදා සංග්‍රහයෙහි සිංහල බෞද්ධ මනස මැයෙන් පළ වූ ලිපියෙහි වෙයි.

මනස යනු එකක් පසුපස ඇතිවන චිත්ත පරම්පරාවක් වෙයි. චිත්ත ඇති වී නැතිවන්නේ අනුගාමී චිත්තයට යම් තොරතුරු ප්‍රමාණයක් ලබාදීමෙන් ය. එසේ ඇතිවන චිත්ත පරම්පරාව මනස ලෙස ගැනෙයි. එහෙත් එසේ ගැනෙන්නේ මනස විසින් ම බව අමතක නොකළ යුතු ය. එ පමණක් නොව චිත්ත යන සංකල්පය නිර්මානය කෙරෙන්නේ ද මනස විසින් ම ය. මෙය ඇතැමුන්ට, විශේෂයෙන් ම රේඛීය චින්තනයට හුරු වූ අයට ගැටළු සහගත ප්‍රකාශයක් විය හැකි ය. එබැවින් ඒ පිළිබඳ කෙටි විස්තරයක් කිරීම අවශ්‍ය වෙයි.

මනස යනු අනුගාමී චිත්ත පරම්පරාවක් නම් මනස විසින් චිත්ත නිර්මානය කෙරෙන්නේ කෙසේ ද? මෙය තේරුම්ගත හැක්කේ නිර්මානාත්මක සාපේක්ෂතාවාදී දර්ශනය මත පිහිටමින් ය. නිර්මානාත්මක සාපේක්ෂතාවාදී දර්ශනයට අනුව ඒ ඒ පුද්ගලයා අනිත්‍ය දුක්ඛ අනාත්ම පිළිබඳ අනවබෝධය හේතුකොටගෙන සංකල්ප නිර්මානය කරයි. එසේ නිර්මානය කෙරෙන පළමු සංකල්පය නම් අන් කිසිවක් නොව මම හෙවත් තමා යන සංකල්පය ය. මම යන සංකල්පය යනු මනස පිළිබඳ සංකල්පය වෙයි. එසේ නම් පළමුව ඇතිවන්නේ මම, මනස යන සංකල්පය වෙයි. බටහිර ඊනියා පශ්චාත්නූතනවාදීන් කුමක් කීව ද, අනෙකා හෝ බාහිර සමාජය හෝ බාහිර සංස්කෘතිය හෝ වෙනත් අනෙකක් යන සංකල්ප ඇතිවන්නේ තමන්ගේ මනසෙහි මිස අනෙකකුගේ මනසෙහි නො වෙයි. මනසක් නැතිව වෙනත් කිසිම වාචික හෝ නිර්වාචික හෝ සංකල්පයක් ඇති නො වෙයි.

මෙලෙස සංකල්ප ඇතිවීම යනු මනස විසින් සංකල්ප නිර්මානය කරනු ලැබීම ය. මේ සංකල්ප පිළිබඳ අපි සවිඥානික වෙමු. අපි නාමයක් වේදනා සංඥා සංඛාර හා විඥාන ලෙස සලකමු. මේ කොටස් හතර එකිනෙකට සම්බන්ධවන අතර එකක් අනෙකකට ඌනනය කිරීමට නො හැකිවෙයි. සංකල්පයක් යනු නිර්මානය කෙරෙන්නක් බැවින් ඒ සංඛාර වන අතර අපට ඒ පිළිබඳ විඥානයක් ද වෙයි. විඥානයක් නොමැති නම් එතැන සංකල්පයක් ද නො වෙයි.

මේ ඇතැම් සංකල්ප රූප ආශ්‍රිතව පවතියි. උදාහරණයක් ලෙස ගතහොත් පුටුව යන සංකල්පය ඇතිවන්නේ පුටුව යන රූපය ද ඇතිව ය. එහි නාම රූප යන ධර්ම දෙකම වෙයි. එහෙත් කාලය වැනි සංකල්පවල දී රූපයක් නිර්මානය නො කෙරෙයි. එවැනි අවස්ථාවල දී සංකල්පය වෙනත් ඉන්ද්‍රියක සෘජු ආධාරය නොමැතිව මනස විසින් තනිව ම නිර්මානය කෙරෙයි. වෙනත් ඉන්ද්‍රියවල සෘජු ආධාරය නොමැතිව මනස විසින් නිර්මානය කෙරෙන සංකල්පවලට අපි පඤ්ඤත්ති යැයි කීවෙමු. කාලය යනු පඤ්ඤත්තියක් බව අපි සඳහන්කෙළෙමු.

© Prof. Nalin De Silva

චිත්තය යනු ද සංකල්පයක් වෙයි. චිත්තය යන සංකල්පය ද නිර්මානය කෙරෙන්නේ මනස විසින් ම ය. මනසින් තොරව චිත්තය යනුවෙන් දෙයක් පවතින්නේ යැයි කිවහැකි නො වෙයි. මනස ඇති වී තිබෙන්නේ චිත්ත නිසා යැයි කියන විට, එනම් මනස යනු එකක් පසුපස ඇතිවී නැතිවන චිත්ත පරම්පරාවක් යැයි කියන විට ඉන් අදහස්වන්නේ මනස නැතිව චිත්ත පවතින බව නො වෙයි. මනස යනු කුමක් දැයි මනසට තේරුම් ගැනීමට අවශ්‍යවූ විට ඒ සඳහා මනස යම් ආකෘතියක් නිර්මානය කරයි. යමක් තේරුම්ගැනීම යනු එය වෙනත් සංකල්ප ඔස්සේ විස්තරකිරීමකි. මනස විස්තරකරන්නේ කිනම් සංකල්පයක් ඇසුරෙන් ද?

ඒ සංකල්පය කුමක් වුව ද එය නිර්මානයකිරීමට සිදුවන්නේ මනසට ය. සියළු සංකල්ප මනසෙහි නිර්මාන වෙයි. මනස විසින් මනසට ගතහැකි කුඩාම සංකල්පය චිත්තය යැයි නම්කෙරී ඇත. දැන් චිත්තයක් ඇතිවන්නේ කුමකින් ද යන ප්‍රශ්නය අසන්නට සිදුවෙයි. චිත්තයක් ඇතිවිය හැක්කේ එයට වඩා කුඩා සංකල්පවලින් ය. ඒ කුඩා සංකල්පය ඇතිවිය හැක්කේ එයට ද වඩා කුඩා සංකල්ප එකතුවකින් ය. ඒ ද්‍රව්‍යය පරමාණුවලින් සෑදී ඇතැයි කියන්නාක් මෙන් ය.

එහෙත් මනස් ඇති මිනිස්සු පරමාණුවෙන් සෑහීමට පත්නොවූහ. ඔවුහු, එනම් ඔවුන්ගේ මනස් පරමාණුව ද කඩා බැලූහ. ඒ සඳහා මනස විසින් ප්‍රෝටෝන, ඉලෙක්ට්‍රෝන, න්‍යුට්‍රෝන ආදී අංශු නිර්මානයකරන ලදී. එහෙත් මනස ඉන් ද සෑහීමකට පත්නොවෙයි. ඉලෙක්ට්‍රෝන ආදී අංශු ද ක්වාක් හෝ තන්තු (strings) ඇසුරෙන් නිර්මානයකිරීමේ උත්සාහයක් පවතියි. එහෙත් යමකුගේ මනස තන්තුවක් යනු කුමක්දැයි ඇසුවහොත් ඒ විස්තරකිරීම සඳහා තන්තුවටත් කුඩාවූ යමක් නිර්මානයකෙරෙන්නේ ද? තන්තු යනු අංශු නොවන බව මෙහි දී මතක තබාගැනීම වැදගත් වෙයි. තන්තුවක් ඉලෙක්ට්‍රෝන ආදී විවිධ ස්වරූපගන්නේ එහි ශක්තිය හා කම්පනය අනුව යැයි බටහිර භෞතික විද්‍යාඥයෝ කියති.

කෙසේවෙතත් මෙහි කෙළවරක් තිබිය යුතු ය. තන්තුවක් නිර්මානයවී ඇත්තේ මෙන්න මේ භෞතික තත්ත්වය නිසා යැයි කීවිට ඒ භෞතික තත්ත්වය ඇතිවී තිබෙන්නේ කුමක් නිසා ද යන ප්‍රශ්නය ඇසීමට සිදුවෙයි. අපට එලෙස දිගින් දිගට ප්‍රශ්නකිරීමට නොහැක්කේ මනසට ගතහැකි සංකල්පවල සීමාවක් තිබෙන බැවින් ය. වෙනත් ඉන්ද්‍රිය ආධාරයක් නොමැතිව මනසට ගතහැකි කුඩාම සංකල්පය ලෙස මනස විසින් හඳුනාගනු ලැබ ඇත්තේ, එනම් නිර්මානයකෙරී ඇත්තේ චිත්තය යන්න ය. චිත්තයට වඩා කුඩා සංකල්පයක් මනසට නිර්මානය කළහැකි නො වෙයි.

එලෙසින් ම මනසට අනෙක් ඉන්ද්‍රිය ද ඇසුරුකරමින් නිර්මානය කළහැකි කුඩා ම සංකල්පය වනුයේ රූපය යන්න ය. රූපයක් පවතින කාලය හෙවත් රූපක්ෂණයක් චිත්තක්ෂණ දාහතක් යැයි ථෙරවාදී සම්ප්‍රදායෙහි කියැවෙයි. මේ කාල නිර්ණය ලංකාවේ අනුරාධපුර සමයෙහි වැඩවිසූ සිංහල භික්ෂූන්වහන්සේගේ නිර්මානයක් යැයි කියැවෙයි. (කාල පරමාණුව යන සංකල්පය ද නිර්මානයකෙරුනේ උන්වහන්සේලා අතින් ය.) ඒ නිර්මානයෙන් කියැවෙන ප්‍රධානම කරුණක් වනුයේ අනෙක් ඉන්ද්‍රිය මනසට වඩා ගොරහැඩි බව ය. අනෙක් ඉන්ද්‍රිය ඇසුරෙන් මනසට ගතහැකි කුඩාම සංකල්පය ඒ ඉන්ද්‍රිය නොමැතිව මනසට ගතහැකි කුඩාම සංකල්පය මෙන් දාහත්වාරයකට සමාන කාලයක් පවතින සංකල්පයකි.

චිත්ත, ඒ ආශ්‍රිතව පවත්නා චෛතසික හා රූප යනු මනසට ගතහැකි කුඩා ම සංකල්ප වෙයි. මෙහි කුඩා ම යන්නෙන් අදහස්කෙරෙන්නේ ඒ සංකල්පය සංකල්පයක් ලෙස ග්‍රහණයකර ගතහැකි කුඩා ම කාලය යන තේරුමෙන් ය. මේ සංකල්පවලින් චිත්ත හා චෛතසික පඤ්ඤත්තියැයි ගැනීමට අපට සිදුවන්නේ ඒ සංකල්ප නිර්මානයකිරීමේ දී මනසට අනෙක් ඉන්ද්‍රිය සෘජුව ම අවශ්‍ය නොවන බැවින් ය. එලෙසින් ම අපට මනස යන සංකල්පය ද පඤ්ඤත්තියක් ලෙස ගතහැකි වෙයි. චිත්ත, චෛතසික, මනස ආදී මේ සියල්ල මනසට සාපේක්ෂ බව අවධාරණය කළ යුතු ය.

අද බටහිර ඊනියා මනෝ විශ්ලේෂකයන්ට ප්‍රධාන ප්‍රශ්නයක් වී ඇත්තේ අවිඥානික මනස ය. ඇතැම්විට යටි හිත යනුවෙන් ද කියැවෙන මේ අවිඥානික මනස යනු කුමක් ද? ඊනියා පශ්චාත්නූතනවාදී මනෝ විශ්ලේක්ෂකයන්ට අනුව අවිඥානික මනස යනුවෙන් යමක් පවතියි. එමෙන් ම ඔවුන්ට සවිඥානික මනස යනුවෙන් ද යමක් පවතින බව

© Prof. Nalin De Silva

කිවයුතු නො වෙයි. අවිඥානික මනස හා සවිඥානික මනස අතර ඇති වෙනස කුමක් ද? මෙහි දී අප සඳහන්කරන්නේ සිංහල බෞද්ධ සංස්කෘතියෙහි පදනම් ව අප විසින් නිර්මානයකෙරෙන අදහස් කිහිපයකි.

පළමුවෙන් ම කිවයුත්තේ සවිඥානික මනස මෙන් ම අවිඥානික මනස ද අපේ නිර්මාන බව ය. බෞද්ධ සාහිත්‍යයෙහි අවිඥානික මනස යැයි කිවහැක්කක් පිළිබඳ ව අවුරුදු දහස් ගණනක් තිස්සේ සඳහන්වෙයි. බටහිරයන් අවිඥානික මනසක් ගැන කතාකරන්නේ අවුරුදු සියයකට අඩු කාලයක සිට ය. සවිඥානික මනස සංකල්පීය වශයෙන් යම් යම් දෑ ගන්නා බව, එනම් අප සාමාන්‍යයෙන් කියන ආකාරයට අවබෝධකරගන්නා බව පැහැදිලි ය. සංකල්ප නිර්මානය කෙරෙන්නේ සවිඥානික මනස විසින් ය.

ඒ අර්ථයෙන් ගත්කල සවිඥානික මනස සංකල්ප නිර්මානය කරයි. එනම් සවිඥානික මනසෙහි එක් කාර්යයක් වනුයේ සංකල්ප නිර්මානයකිරීම ය. සවිඥානික මනස යන සංකල්පය පමණක් නොව අවිඥානික මනස යන සංකල්පය ද නිර්මානයකෙරී ඇත්තේ සවිඥානික මනස විසින් ය. එහෙත් මනසෙහි, එනම් සවිඥානික මනසෙහි හා අවිඥානික මනසෙහි එකම කාර්යය සංකල්ප නිර්මානයකිරීම යැයි නොසිතිය යුතු ය. මනසෙන් කෙරෙන තවත් කාර්යයන් රාශියක් වෙයි.

තොරතුරු ගබඩාකරගැනීම ඉන් එක් කාර්යයක් වෙයි. සංසාරගත ව සත්ත්වයා විසින් ඇතිකරගනු ලැබ ඇති තොරතුරු රැස්කර තබාගන්නේ මනසෙහි ය. මනස ඒ කාර්යය කරන්නේ තොරතුරු එක් චිත්තයකින් අනුගාමී චිත්තයට ලබාදීම යන ක්‍රියාවලිය ඔස්සේ ය. එසේ චිත්තයක් අනුගාමී චිත්තයට තොරතුරු ලබාදීමේ දී ඇතැම් තොරතුරු ඉවත්කරන බවත් අළුත් තොරතුරු එකතු කරන බවත් පැහැදිලි විය යුතු ය. චිත්තයක් අනුගාමී චිත්තයට ලබාදෙන්නේ එක ම තොරතුරු නම් සත්ත්වයාගේ වෙනසක් නො සිදුවෙයි. එවිට සත්ත්වයාට කිසිම දවසක සසරින් එතරවීමට ද නොහැකි වෙයි. තොරතුරු රැස්කිරීම හා තොරතුරු අනුගාමී චිත්තයට ලබාදෙන්නේ උඩු හිත ද යටි හිත ද? එසේත් නැතිනම් සවිඥානික මනස ද අවිඥානික මනස ද?

මහාචාර්ය නලින් ද සිල්වා

© Prof. Nalin De Silva